

Rastlinstvo naših Alp. Prispevek k spoznavanju slovenske zemlje. Spisal Ferdinand Seidl. Ljubljana 1918. Založila in izdala „Zvezna tiskarna“. Cena 7 kron.

Težko bo dobiti tostran in onstran naših meja knjigo, ki bi bila pisana z globokejšo domovinsko ljubeznijo, s silnejšim čustvovanjem s narodo in obsežnejšim strokovnim znanjem; težko bo dobiti strogo znanstveno delo, ki bi bilo tako poljudno zasnovano in zato ne samo poklicano, temveč tudi usposobljeno, širiti med slovenskim ljudstvom ljubezen do spoznavanja ožje domovine, utrjevati smisel in zanimanje do narode sploh in potemtakem za precejšnjo stopnjo dvigniti kulturni nivô naroda. Jasen dokaz je, da tudi dolgoletne vojne sile ne morejo zatreti duha, ki stremlje po kulturi in napredku.

Z ognjevitostjo in vnemo se je lotil pisatelj dela, ki ni nastalo čez noč, ampak le z dolgoletno vztrajnostjo in večkratnim opazovanjem, ki je plod obilnih izkušenj in gotovo tudi bridkih razočaranj. Ni se zaprl med štiri stene in obdal s kupi knjig, temveč vzel je popotni les in romal iz kraja v kraj; nabiral je izkušnje po dolinah v vznožju Alp, a podal se je tudi na strme in visoke vrhe, kjer ne sije vedno gorko solnce, pač pa seka strela in grozi vihar. Ni šel samo poleti, ko nam je gorska tura zabava; ljubezen do domovine in narode ga je gnala na pot ob času in vremenu, ko se že stiskamo v zavetju in iščemo blagodejne peči. S široko odprtimi očmi je gledal na okolico, na življenje, ki je klilo okrog njega; bistrim očem ni ušlo nobeno od mnogobrojnih rastlinskih bitij. In nobenega ni bilo, ob katerem se ne bi ustavil in razmišljal, odkod, zakaj, kako. Tako so nastale posamezne beležke in sestavki, ki nam strnjeni v celoto podajajo v slovenskem jeziku pisano in vsakomur zlahka umljivo biologijo rastlinstva sploh; kljub silnim težkočam, ki jih lajnik komaj pojmi, mojstrsko delo.

V „Uvodu“, ki mu stoje na čelu idealne besede: „Spoznavaj domovino, da jo prisrčneje vzljubiš!“, nam poda pisatelj nekaj splošnih misli. Nekako čudno nas dirne, ko spoznamo v idealistu strogo mehanistično mislečega prirodopisca in, skoro bi rekel, darwinista v ožjem smislu. Nadnaravnega činitelja izključuje in sklepa, da je „rastlinsko telo podobno stroju, ki je zložen iz čudovito primerno izvršenih in primerno sestavljenih delov (organov) in prav njih složno ujemajoče se poslovanje je to, kar imenujemo življenje“ (stran 9). Priznava, da so „rastline živa bitja, kakor živali in človek“ in osuplja ga le „smotrena prikladnost v živih bitjih“, ki jo razloži kot darwinist na podlagi narodnega izbora in prikladnih prilagoditev za omejeno ter rabi za to besedo smotrenost le prisposablja, ne pa razlagaje. Za vodilno misel svoje biologije določi — posebno značilno za darwinista v ožjem smislu — prilagoditve in vzklia: „Prikladne prilagoditve vseskozi!“ Popolnoma tuje, ali vsaj nikjer jasno izražene pa niso misli, da bi mogla imeti rastlina neko notranjo silo, nekak duševen faktor, ki izraža njeno življenje in ki odločuje nad sleherno prilagoditvijo v smislu modernega neovitalizma; vsled tega pa zmanjša priznavajoč v vsem obsegu naravni razvoj vrednost narodnega izbora in prikladnih prilagoditev kot glavnih činiteljev in jih smatra le za podrejene sočinitelje. V tem oziru se mi zde prikladne prilagoditve preveč povdarjane in kot edino merodajne očrtane. Vprašam samo, ali so se travniške rastline res le radi košnje tako razvile, da se ne rešijo preko zime s semenom, temveč s koreniko, ki je kosa ne dosega? Ali je naroda vsled človeške kose „izvršila

čin preproste, pa čudovito uspešne tehnike?“ (stran 90). Ali se niso morda naselile na travniku le tiste rastline, ki jim košnja ne more škodovati, oziroma so ostale samo tiste, ki jih košnja ni uničila, ker so bile že opremljene s koreniko?

Za „Uvodom“ sledi obširno obdelano poglavje o rastlinstvu gozdnega pasa, ki sega od vznožja Alp do meje drevesne rasti. V glavnem so obravnavane posebno biološke zanimivosti različnih gozdov, posék, travnikov, gorskih senožeti in slednjič nakamenskih rastlin in rastlin alpskega pasa, ki segajo še v gozdni pas. Onstran meje drevesne rasti se prične rastlinstvo alpskega pasa in tvori drugo poglavje knjige, ki nas seznanja z grmovnatim oddelkom, alpskimi tratami, naskalnimi livadami in končno z rastlinstvom najvišjih vrhov in strmih skalnih sten. V zaključnih odstavkih, ki so zelo bogati meteoroloških in geografičnih beležk, pa zvedemo, kako so pridobile alpske rastline svoj posebni, podnebnju prikladni kroj in od kod in od kedar so alpske rastline.

Kdor je pričakoval nekak ključ za določanje alpskih rastlin, se je korenito zmotil; nasprotno pa moramo biti vzradoščeni, da smo dobili biologijo alpskega rastlinstva, ki bo seveda najboljše služila tistim, ki so že vsaj deloma seznanjeni z njim. Lajiku pa bi bilo treba preskrbeti kolikor mogoče obilnih slik; pomanjkanje slik zelo kazi pomen knjige za širše občinstvo. Neizmerne važnosti pa je ta biologija zlasti za šolnike, ki hočejo dosedaj še mnogo premrtvi pouk o živi narodi znatno poživiti.

Sklepu knjige je pridejan imenik vseh omenjenih rastlin (čez 250), ki ga je treba posebej pohvalno omeniti, ker obsega poleg slovenskih in latinskih imen tudi srbohrvatska. Želeti bi bilo morda le, da bi bila pridejana slovenskim znanstvenim imenom še najbolj razširjena in poznana narodna imena.

Kakor že omenjeno, je slog poljuden in razumljiv, mestoma poln pesniškega zanosa. Motijo le nekatere zastarele oblike n. pr.: „edno leto“, „nič manje“, „onemagam“, „skrajnji“, ponekod raba refleksiva i. t. d. Mesto „borba za bitek“ bi bil simpatičnejši izraz borba za obstoj ali obstanek. Dosledno beremo tudi „Zemlja“ in „Solnce“; toda ker je pisava z malo začetno črko že udomaćena, bi bil zato, da ostanemo pri njej.

Želim, da bi prodrla knjiga globoko med narod in da bi ji sledila prav kmalu nova izpopolnjena, a kljub temu cenejša izdaja. *Brodar.*

„Kralj na Betajnovi“ v Narodnem gledališču. „Kralj na Betajnovi“ kot gledališko delo je drama, ki zahteva od igralcev in režije vsestranske popolnosti in dovršenosti na zunaj in znotraj. Kot Cankarjevo delo posebej pa zahteva ravno ta igra iskrenosti, intimnosti in posebno krepkega povdarka navidezno manj pomembnih, skromnih strani. Naravnost govori pesnik samo v par stavkih, tihih kot vzdih, besedah, ki plavajo mimo nas kot lepa sanja. Zato so Maksove besede nežna muzika in ne rog, ki trobi prepričanje. Maks ne pridiguje, on poln trpljenja vsled razmer hrepeni iz teh razmer, v njem prevladuje en sam močan instinkt, ki vabi daleč proč od sedanjega. Kadar pa Cankar govori indirektno, je oster sođnik, žgoč bič, ognjen meč, ki podi iz raja vse, ki niso za raj. V „Kralju na Betajnovi“ govori le deloma naravnost, kakor bi se bal za svoje lepe sanje, nič nam ne razlaga, kakšna bodi Betajnova, pač pa nam jasno kaže, kakšna je Betajnova in kantorstvo našega javnega življenja.